

Omer MERZIĆ

Sarajevo

E-mail: omerz001@goldsmiths.ac.uk

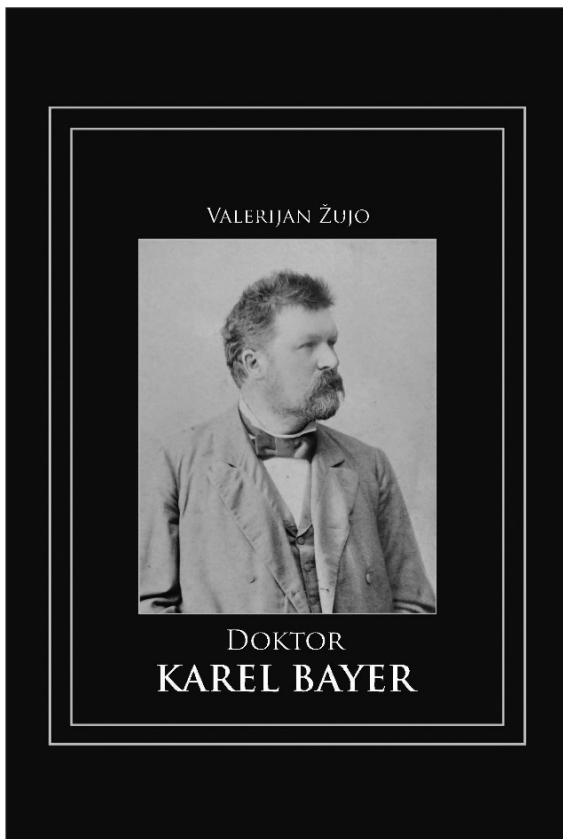
Stručni rad/Professional article

UDK/UDC:94:61(-051)(497.6)“18/19” Žujo V. (049.3)

**Valerijan Žujo, DOKTOR KAREL BAYER,
Nacionalna i Univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine,
Sarajevo 2020, 178 str.**

Historiju medicine na prostoru sadašnje Bosne i Hercegovine možemo pratiti od ranijih vremena, kroz srednji vijek i osmanski period, ali tek u drugoj sredini XIX stoljeća, nakon reformi u Osmanskom Carstvu može se govoriti o modernijem pristupu medicini koji je u mnogim aspektima sličan današnjem. Upravo je u ovoj knjizi predstavljen prvobitni razvoj prve moderne bolnice i medicine kroz biografiju doktora Karela Bayera. Iako na prvi pogled iz naziva ove knjige čitalac bi pomislio da je ova knjiga prvenstveno fokusirana doktorom Bayerom, ipak to nije slučaj. Autor je uspio na zanimljiv način da inkorporira historiju medicine u Bosni i Hercegovini s kraja XIX i početka XX stoljeća, a da pritom ujednači fokus narativa o medicini i o doktoru Bayeru.

Autor ove knjige Valerijan Žujo je književnik, leksikograf i istraživač kulturne povijesti Sarajeva. Svoju karijeru je započeo pisanjem poezije, proze, scenarija, putopisa, i dramskih i esejistički tekstova. U periodu od 1981. godine, pa do 1985. godine bio je sekretar Predsjedništva Udruženja književnika Bosne i Hercegovine. Autor je mnogobrojnih knjiga, literarnih radova, leksikografskih djela, tv drama i serija, kao i dokumentarnih

filmova. Za svoj književni i leksikografski rad 2012. godine dobio je Šestoaprilsku nagradu Grada Sarajeva.

Ova knjiga je podijeljena na osam poglavlja i 15 potpoglavlja. Osim toga sadrži uvod, hronologiju života doktora Bayera, zaključak napisan na tri jezika, izvore i literaturu, te index imena, ali osjetna je distinkcija između pojedinih poglavlja, pa se može reći da je ovo djelo podijeljeno na tri tematske cjeline. Prva je historija medicine u Bosni i Hercegovini i njen položaj u različitim državama, druga cjelina se tiče dr. Karela Bayera i treća se tiče njegove porodice i ostavštine. Osim toga ova knjiga sadrži 88 fotografija, slika, ilustracija, karata i mapa. Problematično je to što slike nisu numerisane, kao što nisu adekvatno dati izvori tih slika. Ovo je slučaj i s pisanim izvorima i podacima, jer knjiga ne sadrži nijednu fusnotu, niti referentni pokazatelj na neko drugo djelo. Ovo se vjerovatno može pripisati tome što je autor književnik, a ne historičar po struci, te time ima i drugačiji pristup istraživanja i pisanja. Bez obzira na to autor je svoj istraživački rad zasnovao na materijalima i izvorima u arhivima i bibliotekama u Pragu, rodnom Bayerovom gradu Hradec Kralove, Beču, Beogradu, te sarajevskim arhivima, bibliotekama i muzejima. Korištena je obimna literatura, kao i objavljeni i neobjavljeni izvori.

U *Uvodnom slovu* autor iznosi odlike sadašnjeg stanja kulture, nauke i odnosa politike i društva prema njima. Posebno se osvrće na primjer prve bolnice u Sarajevu i Bosni i Hercegovini, kao i na primjer doktora Bayera. Autor navodi da je podjednako loš tretman doživjela bolnica, kao i doktor Bayer, te da je danas sačuvano samo par zidova bolnice, a uspomena na doktora Bayera skoro u potpunosti nestala.

Naredno poglavlje je *Povijesni pregled* u kojem autor daje historijsku podlogu za svoje djelo. On seže sve do početka XIX stoljeća u pokušaju da objasni historijske i kulturološke prilike tog perioda. Ne zaustavlja se na objašnjavanju stanja u Bosni, već obrazlaže situaciju u kojem se našlo kompletno Osmansko Carstvo. Osvrće se na period upravljanja Omera-paše Latasa i početak opsežnih reformi u Bosni. Prvo potpoglavlje nosi naziv *Topal Šerif Osman-paša* u kojem autor daje kraću biografiju ovog namjesnika Bosne, kao i njegove zasluge u njenoj modernizaciji. Kao jedne od najvažniji odluka Topal Šerif Osman-paše, autor iznosi, da se može smatrati uspostava dvije bolnice, jedne civilne i jedne vojne. Za uspostavljanje ove dvije bolnice jedna od najvažnijih ličnosti je bio dr. Jozef Kačet, koji je bio lični doktor i sekretar Topal Šerif Osman-paše. Upravo o dr. Kačetu, njegovom životu i njegovim zaslugama govori naredno potpoglavlje. Iako je dr. Kačet bio dugogodišnji činovnik Osmanskog Carstva, dolaskom Austro-Ugarske, on je nastavio baviti se medicinom i pokušavao je unaprijediti stanje zdravstva u Bosni i Hercegovini. Naredno potpoglavlje *Prve bolnice* govori o nastanku prvih bolnica i historijskog konteksta zbog kojeg su nastale. Autor detaljno iznosi proces donošenja odluke za gradnju i sami tok gradnje kroz službene novine i dnevnu štampu. Potpoglavlje *Ali-beg* sadrži kraći osvrt na dosadašnja istraživanja na području izučavanja biografija doktora u vremenskom periodu od kraja XIX i

početka XX stoljeća. To je slučaj s dr. Karelom Bayerom, kao i s drugim doktorima, o kojima ne znamo mnogo, a i što znamo često zna biti kontradiktorno.

Drugo poglavlje nosi naziv *Berlinski rasplet* u kojem Žujo opisuje period Berlinskog kongresa i Austro-Ugarske okupacije Bosne i Hercegovine iz 1878. godine. S novom državom došla je i nova zdravstvena politika na čijem čelu je bio dr. Milan Emil Amruš. Upravo je poglavlje nakon Berlinskog kongresa posvećeno njemu. Drugo potpoglavlje se odnosi na aktivnosti Vakufske bolnice u periodu od 1879. godine, pa do 1880. godine. Tu je hronološki prikazan boravak pacijenata od njihovog dolaska, pa do napuštanja bolnice. Pored toga tu se nalaze i različiti upiti Gradskog poglavarstva, kao i molbe bolnice za dodatna finansiranja u svrhu adaptacije i moderniziranja prostorija. Treće potpoglavlje nosi naziv *Gavro Vučković Krajišnjik* pacijent Vakufske bolnice u junu 1870. godine. On je svoj boravak detaljno zapisao i uspio je da prikaže tadašnje stanje bolnice. Osim toga tu je data kasnija historija bolnice sve do 2012. godine i njenog urušavanja.

Naredno poglavlje naziva *Pokušaj obnove u našem vremenu* posljednje je poglavlje o bolnici i govori upravo o pokušajima vlasti i određenih komisija i povjerenstava od 1970. godine da zaštite i obnove ovaj spomenik. Nakon ovog poglavlja započinje priča o dr. Karel Bayeru i njegovom životu. U poglavlju *Tragom dr. Karela Bayera* autor iznosi njegov prvi kontakt sa dr. Bayerom prilikom istraživanja za drugi projekat. Ovo poglavlje je posvećeno razjašnjavanju i korigovanju nekih prijašnjih podataka i informacija koje se tiču Vakufske bolnice i dr. Bayera. O životu dr. Bayera i njegovom porijeklu govori potpoglavlje *Hradec Králové* koje je rodno mjesto dr. Bayera i to mjesto je bilo prebivalište njegove porodice. Naredno potpoglavlje je *Doktor sveopće medicine (MUdr)* u kojem autor navodi podatke iz profesionalne i doktorske karijere dr. Bayera i njegov put od Medicinskog fakulteta Karlovog univerziteta u Pragu kao student, pa do njegovog imenovanja za upravitelja Vakufske bolnice i njegovog bavljenja medicinom u Sarajevu. Interesantno je to što autor daje i jedan kraći rad dr. Bayera o epilepsiji objavljen 1882. godine. Treće potpoglavlje je *Dr. Bayer i difterija*, odnosno pokušaj dr. Bayera da liječi ovu zaraznu bolest. U poglavlje je uvršten i članak dr. Bayera u listu *Bošnjak* iz 1895. godine koji govori o novootkrivenom lijeku za difteriju.

Autor nastavlja sa poglavljem *Marija Chordova Bayerová, Karel Bayer i njihovi potomci*. U ovom poglavlju, a i narednim potpoglavljima nalaze se podaci i informacije o dr. Bayerovoj ženi, Mariji i njihovim potomcima. Osim toga autor piše o njihovoj kćerci *Ruži Bayer* i sinu *Adolfu Bayeru*, te daljim potomcima. Autor pored potpoglavlja za sina i kćerku napisao je poglavljima i o drugim potomcima. Tako dva potpoglavlja nose naziv *Miroslav Bayer, mlađi i Jelena Bayer-Šilić i Dijana i Mladen Bayer*. Nakon detaljnog izvještavanja o potomcima dr. Bayera, autor piše o izgradnji nove bolnice u poglavlju *Zemaljska bolnica - početak novog razdoblja*. Upravo kako je Zemaljska bolnica na Koševu označila početak nečega novog, tako je isto označila kraj Vakufske bolnice i njene potrebe u Sarajevu. Autor izvještava i o kontorverzi prilikom izbora upravitelja za novu bolnicu. Tada su skoro svi

vjerovali da će dr. Bayer postati upravitelj nove bolnice, ali to se nije desilo. Poglavlje autor završava sa smrću dr. Bayera i opisom njegove sahrane.

Naredno poglavlje se tiče kontroverze oko lika i djela dr. Bayera zbog optužbi za propuste u obavljanju dužnosti, zanemarivanja liječenja, grub odnos prema pacijentima i seksualno uznemiravanje. U daljem tekstu poglavlja *Mjesec ima i tamnu stranu* autor iznosi tvrdnju da je ovaj slučaj najvjerovatnije bio orkestriran i da je dr. Bayeru namješteno od strane drugog doktora koji je htio njegovu poziciju. Posljednje potpoglavlje je *Sanatorijum na Ivan-Sedlu* i govori o sanatorijumu iz 1880. godina kojeg je dr. Bayer sagradio i kojeg je njegov sin nakon Prvog svjetskog rata neuspješno pokušao renovirati. Knjigu autor završava sa *Hronologijom života i djelovanja dr. Karela Bayera, Zaključkom, Izvorom i literaturom i indexom imena*.

Ovo djelo je veoma interesantno i značajno za izučavanje života i djela dr. Karela Bayera. Između ostalog što je ovo jedino takvo monografsko djelo, a i to što su ostali radovi dosta manjeg obima, kao i to što se u njima nalazi pregršt grešaka. Primjetno je da autor nije prvenstveno historičar, već književnik, u njegovom načinu izražavanja i formulaciji rečenica, kao i u pojedinim tehničkim stvarima. Ipak ovo djelo daje jedan krasan pregled djelovanja dr. Bayera i daje uvid u proces modernizacije medicine i zdravstva u Bosni i Hercegovini.